

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.10.128>

УДК 336.7

A. С. Морозов,

аспірант 4-го року навчання кафедри фінансів економічного факультету,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-4226-9263>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ УКРАЇНИ

A. Morozov,

4th year postgraduate student of the Department of Finance, Faculty of

Economics, Taras Shevchenko National University of Kyiv

PECULIARITIES OF THE FORMATION OF MONETARY CIRCULATION IN UKRAINE

У статті досліджено багаторівневу трансформацію грошового обігу України з 1991 року до сьогодення. Аналіз здійснено за чотирма ключовими напрямками: інституційним, структурним, правовим та інформаційним. Виокремлено шість історичних етапів, кожен з яких супроводжувався змінами в політиці, інфраструктурі та технологіях обігу. Особливу увагу приділено цифровізації фінансової системи в умовах воєнного стану. Узагальнені результати дають підстави говорити про послідовну еволюцію грошового середовища до сучасної диджиталізованої моделі. Дослідження трансформації грошового обігу України зумовлена як внутрішніми

економічними змінами, так і глобальними викликами, з якими стикається країна протягом останніх тридцяти років. Від моменту проголошення незалежності грошова система України зазнала глибоких змін, що охопили як інституційну структуру, так і форми обігу. Зокрема, впровадження гривні, розвиток банківської інфраструктури, кризи, реформи та війна стали важливими віхами цього процесу. Грошовий обіг є одним із ключових елементів економічної стабільності та розвитку, тому його ефективність має безпосередній вплив на фінансову безпеку держави. Особливої уваги заслуговує сучасний етап цифровізації, що радикально змінює підходи до платежів, банкінгу та фінансових відносин у цілому. Після здобуття незалежності у 1991 році Україна зіткнулася з необхідністю формування власної фінансової системи, зокрема грошового обігу. Відсутність стабільної валюти, інфляційні процеси, обмежений доступ до банківських послуг та поширення бартерних розрахунків стали викликами для новоствореної держави. У подальшому трансформація грошового обігу стала важливим індикатором економічного розвитку, стабільності та цифровізації країни. У дослідженні трансформації грошового обігу України важливо враховувати багатовимірний характер змін, які відбувалися не лише у сфері грошових інструментів, а й у глибинних механізмах функціонування державної фінансової системи. З цієї причини аналіз поділено за чотирма ключовими напрямками: інституційним, структурним, правовим та інформаційним. Такий підхід дозволяє комплексно охопити всі аспекти трансформаційного процесу та уникнути поверхневих узагальнень.

The article examines the multi-level transformation of Ukraine's monetary circulation from 1991 to the present. The analysis is carried out in four key areas: institutional, structural, legal and informational. Six historical stages are identified, each of which was accompanied by changes in policy, infrastructure and circulation technologies. Particular attention is paid to the digitalization of the financial system under martial law. The generalized results give reason to speak of a consistent evolution of the monetary environment to a modern digitalized model. The study of the transformation of Ukraine's monetary circulation is due to both

internal economic changes and global challenges that the country has faced over the past thirty years. Since the declaration of independence, the monetary system of Ukraine has undergone profound changes that have covered both the institutional structure and forms of circulation. In particular, the introduction of the hryvnia, the development of banking infrastructure, crises, reforms and war have become important milestones in this process. Monetary circulation is one of the key elements of economic stability and development, therefore its efficiency has a direct impact on the financial security of the state. The current stage of digitalization deserves special attention, which radically changes approaches to payments, banking and financial relations in general. After gaining independence in 1991, Ukraine was faced with the need to form its own financial system, in particular monetary circulation. The lack of a stable currency, inflationary processes, limited access to banking services and the spread of barter payments became challenges for the newly created state. Subsequently, the transformation of monetary circulation became an important indicator of the country's economic development, stability and digitalization. In studying the transformation of monetary circulation in Ukraine, it is important to take into account the multidimensional nature of the changes that occurred not only in the sphere of monetary instruments, but also in the deep mechanisms of the functioning of the state financial system. For this reason, the analysis is divided into four key areas: institutional, structural, legal and informational. This approach allows for a comprehensive coverage of all aspects of the transformation process and avoid superficial generalizations.

Ключові слова: грошовий обіг, Україна, фінансова стабільність, готівкові та безготівкові розрахунки, цифрова гривня, монетарна політика.

Keywords: money circulation, Ukraine, financial stability, cash and non-cash payments, digital hryvnia, monetary policy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність аналізу зростає на фоні впровадження цифрової гривні, а також зростаючого

значення фінтеху в забезпеченні інклюзивності та ефективності грошового обігу. У контексті повномасштабної війни на перший план виходить адаптивність грошової системи до нових викликів. Тому дослідження трансформації обігу в розрізі інституційної, правової, структурної та інформаційної складових дозволяє всебічно оцінити еволюцію фінансової системи. Таке комплексне бачення є важливою передумовою для формування подальшої стратегії розвитку фінансового сектору.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика трансформації грошового обігу активно досліджується як міжнародними, так і українськими науковцями. Серед провідних західних дослідників варто відзначити К. Рогоффа, М. Вудфорда, Т. Сарджентаа та Б. Айхенгрину, які розглядали аспекти грошово-кредитної політики, стабільності фінансових систем та цифрових валют. Представники МВФ та Світового банку опублікували низку звітів щодо модернізації платіжних систем у країнах з перехідною економікою, включаючи Україну. У вітчизняному науковому середовищі тематику грошового обігу активно досліджують Власюк О. С., Гриньова В. М., Коваленко Ю. В., Лютий І. О., Міщенко В. І., Савченко А. М., Слюсаренко А. І., Шаров О. І., які аналізують як історичні аспекти, так і сучасні виклики цифровізації. У працях зазначених авторів досліджуються еволюція фінансової інфраструктури, реформування банківської системи та розвиток безготівкових платежів. Також важливе місце в аналізі займають публікації НБУ, зокрема щодо впровадження цифрової гривні. Незважаючи на значний науковий доробок, залишається актуальною необхідність комплексного дослідження грошового обігу з урахуванням його інституційної, правової, структурної та інформаційної трансформації.

Формулювання цілей статті. Метою статті є комплексне дослідження етапів та напрямів трансформації грошового обігу України у період з 1991 року до сьогодення з урахуванням інституційних, структурних, правових та інформаційних змін, що супроводжували еволюцію фінансової системи в умовах економічної нестабільності, реформ, цифровізації та повномасштабної війни.

Виклад основного результату дослідження. Інституційна складова охоплює еволюцію організацій, що безпосередньо впливають на грошовий обіг, зокрема роль і повноваження Національного банку України, трансформацію банківської системи, створення регуляторних органів. Структурний компонент дозволяє проаналізувати зміну форми обігу – від домінування готівки до зростання частки безготівкових розрахунків, еволюцію платіжної інфраструктури та зміни у поведінці споживачів. Правовий аспект розкриває нормативне забезпечення змін – від базових законів про банківську діяльність до сучасного законодавства у сфері цифрових фінансів. Інформаційна трансформація відображає розвиток технологічної інфраструктури, автоматизації процесів, цифрових сервісів та електронної взаємодії держави, банків та споживачів. Поєднання цих чотирьох аналітичних площин дозволяє глибше розкрити суть трансформацій грошового обігу в Україні та виявити системні закономірності у контексті економічних і соціальних змін.

Також важливо розподіляти ці складові у розрізі етапів розвитку та трансформації грошового обігу. Поділ на шість історичних етапів трансформації грошового обігу України базується на ключових переломних моментах, які мали суттєвий вплив на функціонування фінансової системи держави. Перший етап (1991–1996) охоплює період становлення незалежної грошової системи після розпаду СРСР, введення купонокарбованця та створення Національного банку України. Наступний етап (1996–2000) визначено запровадженням гривні як постійної національної валюти, що символізувало перехід до стабілізації грошового обігу та розбудови базових інституційних механізмів. Період 2000–2008 рр. відзначився динамічним розвитком банківської інфраструктури, зростанням популярності безготівкових розрахунків і початком автоматизації платіжної системи. Події світової фінансової кризи 2008 року обумовили виокремлення четвертого етапу (2008–2014), коли фінансова нестабільність спричинила відтік капіталу, девальвацію гривні та зниження довіри до банківської системи. П'ятий етап (2014–2022) охоплює масштабні банківські реформи, очищення ринку від неплатоспроможних установ, а також активне впровадження цифрових

технологій і законодавчі зміни в контексті інтеграції до європейського ринку. Завершальний, шостий етап (2022–дотепер), зумовлений початком повномасштабної війни, позначений екстремними заходами регулятора, цифровою адаптацією платіжного ринку, запуском пілоту цифрової гривні та зростанням ролі безготівкових інструментів у повсякденному житті громадян. Така періодизація дозволяє простежити не лише хронологічний, а й функціональний розвиток грошового обігу в Україні. Характеристика етапів наведена в таблиці 1.

Таблиця 1. Етапи трансформації грошового обігу України

Етап	Період	Характеристика етапу	Інституційна трансформація	Структурна трансформація	Правова трансформація	Інформаційна трансформація
Перехідний період	1991–1996	Формування власної грошової системи, перехід від радянської моделі	Створено НБУ, розірвано зв'язок із СРСР	Купонокарбованець, бартер, готівка	Відсутність чіткого законодавства	Відсутність цифрових механізмів
Запровадження гривні	1996–2000	Введення національної валюти та стабілізація грошового обігу	Запущено гривню, зміцнення НБУ	Валютна стабілізація, початок депозитації	Закон «Про НБУ» (1999)	Початкова електронна звітність, організація безготівкового обігу
Банківська інфраструктура	2000–2008	Масове впровадження безготівкових платежів і розвиток фінансових послуг	Розвиток банківської системи та СЕП	Зростання безготівкових операцій, банкомати	Нормативні акти щодо платежів	Автоматизація банків, електронні картки
Світова фінансова криза та посткризовий період	2008–2014	Посилення валютної нестабільності та відкат до готівкових розрахунків	Санація банків, валютні обмеження	Відтік депозитів, повернення до готівки	Тимчасові антикризові постанови	Уповільнення цифровізації
Реформи та цифровізація	2014–2022	Глибокі банківські реформи та масштабна цифровізація грошового обігу	Очищення системи, нові функції НБУ	Домінування мобільних платежів	Закон «Про платіжні послуги» (2021)	Масова диджиталізація, API, блокчейн
Повномасштабна війна	2022–дотепер	Екстремальні умови функціонування грошового ринку, цифрові інновації	Реакція НБУ, пілот CBDC	Масовий безготівковий обіг, «Підтримка»	Адаптація до воєнних умов, закони про CBDC	Запровадження відкритого банкінгу та миттєвих платежів. Зміни, що чекають у зв'язку з розповсюдженням штучного інтелекту

Джерело: складено автором

Перший етап, який характеризується перехідним періодом та грошовою нестабільністю припадає на 1991–1996 роки. Після проголошення незалежності Україна зіткнулася з гострою нестачею інституцій для забезпечення сталого грошового обігу. Замість національної валюти тимчасово використовувався купонокарбованець. Умови гіперінфляції, що досягла 10256% у 1993 році, спричинили знецінення грошових заощаджень та фактичну втрату купівельної спроможності населення. Детальну характеристику рівня інфляції в Україні протягом наведено на рис.1.

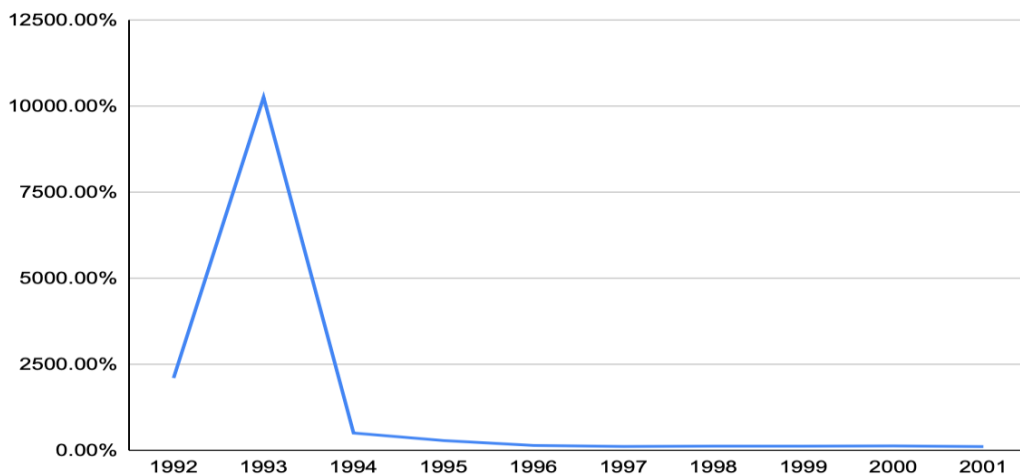

Рис.1 Рівень інфляції в Україні в період 1991-2001 роки

Джерело: складено автором на основі [1]

З даних таблиці можна зробити висновок, що у період з 1991 по 1993 рік в Україні спостерігалася гіперінфляція з різкими стрибками цін майже кожного місяця, особливо у 1992–1993 роках. Починаючи з 1994 року, темпи інфляції поступово знижувалися, що свідчить про початок макроекономічної стабілізації. У 1996 році щомісячна інфляція вже коливалася навколо 100–102%, що вказує на досягнення відносної цінової стабільності.

Обсяг грошової маси (M0) у 1995 році становив 3,3 трлн купонокарбованців, а готівка домінувала в понад 95% усіх транзакцій.

Більшість зарплат виплачувались у натуральній формі або готівкою, що свідчить про маргіналізацію банківської системи. Грошовий обіг характеризувався хаотичністю: відсутність ефективного монетарного регулювання, емісія без покриття та брак довіри до фінансових установ створювали глибоку нестабільність. Банки переважно втратили функцію посередників грошового обігу [2].

Структурно країна вийшла з радянського грошового простору, запровадивши купонокарбованець як тимчасову грошову одиницю. Це супроводжувалося бартеризацією економіки, зростанням натурального обміну та значним зниженням ролі банків у фінансовій системі. Платіжна система втратила функціональність, а готівкові розрахунки повністю домінували. Правова система ще не була адаптована до нових реалій. Відсутність комплексного фінансового законодавства унеможлиблювала ефективний контроль над грошовим ринком. Лише в середині 90-х років почали з'являтися перші нормативно-правові акти, зокрема закони про банки та банківську діяльність, які створювали фундамент для подальших реформ. Інформаційна трансформація цього періоду практично була відсутня. Грошовий обіг функціонував у переважно паперовому форматі, без централізованих баз даних, електронної звітності чи платіжних платформ. Відсутність інформаційної інфраструктури унеможлиблювала контроль за грошовими потоками та швидку реакцію на інфляційні ризики.

Узагальнюючи, перехідний період показав критичну необхідність грошової реформи та введення національної валюти, яка б базувалася на макроекономічній стабільності та ефективному регуляторі — Національному банку України. Цей період охоплює відмову від радянського рубля та введення купонокарбованця як тимчасової валюти. Економіка функціонувала в умовах гіперінфляції, значної доларизації та бартеризації. Грошовий обіг був нестабільним, а банківська система — слабкою. Відсутність довіри до національної грошової одиниці стала серйозним викликом для економіки.

Аналізуючи **другий етап** трансформації грошового обігу України, а саме запровадження гривні та стабілізація обігу (1996–2000) треба зазначити, що у вересні 1996 року в обіг було введено гривню, яка стала національною валютою України. Грошова реформа відзначилась масштабністю та швидкістю: гривня замінила купонокарбованець у співвідношенні 100 000:1. Цей крок супроводжувався впровадженням жорсткої монетарної політики. Інфляція знизилась із 403% у 1996 до 19% у 2000 році, що стало свідченням відновлення контролю над емісією. У 2000 році грошова маса (М3) становила 37,2 млрд грн, з яких понад 60% — це готівка (22 млрд грн), що свідчить про збереження високого рівня готівкової економіки. Депозитна активність залишається низькою: обсяг вкладів населення становив лише 12,5 млрд грн, або 3,7% ВВП. Це пояснюється наслідками гіперінфляційного шоку попереднього періоду та обмеженим рівнем довіри до банківської системи [3].

Цей етап заклав основу для подальшого розвитку інституцій грошового ринку, стабілізації валютного курсу та посилення ролі НБУ як ключового монетарного регулятора. У вересні 1996 року відбулася грошова реформа та впровадження гривні як національної валюти. Це дозволило зменшити рівень інфляції та підвищити довіру до грошової системи. НБУ встановив чіткі правила емісії та регулювання грошового обігу, розпочав політику таргетування інфляції та стабілізації валютного курсу.

Структурно цей період відзначився формуванням базової банківської інфраструктури, яка забезпечувала функціонування нового грошового ринку. З'явилися передумови для формування сучасної платіжної системи. Було стабілізовано валютний курс, що дозволило уникнути гіперінфляції. На правовому рівні відбувся прорив у регулюванні: у 1999 році був ухвалений Закон «Про Національний банк України», який чітко визначив його функції, інструменти та відповідальність. Було встановлено правовий статус гривні як єдиного законного платіжного засобу на території держави. Інформаційна трансформація цього етапу лише починалася. НБУ створює первинні

електронні канали звітності, впроваджуються перші електронні бази даних. Однак технологічна інфраструктура залишалася обмеженою, і більшість операцій в банках продовжували вестися вручну або з використанням застарілих систем.

Третій етап припадає на 2000-2008 роки та характеризує розвиток банківської інфраструктури та безготівкових розрахунків. 2000–2008 роки стали періодом стрімкого економічного зростання, що супроводжувалося змінами у структурі грошового обігу. Поширення електронних платіжних засобів та карткових розрахунків стимулювало перехід від готівкової до безготівкової моделі. Кількість платіжних карток зросла з 2 млн у 2000 році до понад 25 млн у 2008 році. Обсяг безготівкових розрахунків досяг 145 млрд грн, а їх частка у загальному обсязі зросла з 5% до 28%, що стало результатом розширення мережі банкоматів (з 350 до 17 000 одиниць) [4].

Дані, щодо динаміки монетарних агрегатів M0, M1, M2 та M3 в Україні у період з 1996 по 2013 роки наведені у таблиці 2. Дані ілюструють зростання грошової маси та поступове зменшення частки готівки у структурі M3, що свідчить про розвиток банківської інфраструктури та підвищення довіри населення до безготівкових форм зберігання коштів.

Національний банк запровадив нову інфраструктуру міжбанківських розрахунків, зокрема оновлену Систему електронних платежів (СЕП), що забезпечила стабільність та оперативність переказів між фінансовими установами. Структурна перебудова включала впровадження банкоматів, POS-терміналів та платіжних карток, що стимулювало перехід до безготівкової економіки. Кількість операцій за картками щорічно зростала, що свідчило про зростання довіри до банківської інфраструктури.

Таблиця 2. Динаміка монетарних агрегатів М0, М1, М2 та М3 в Україні у період з 1996 по 2013 роки

Рік	М0 (млрд грн)	М1 (млрд грн)	М2 (млрд грн)	М3 (млрд грн)	М0 в М3 (%)
1996	3 200, 0	6 400, 0	10 200, 0	12 100,0	26.45%
1997	4 100, 0	8 900, 0	14 000,0	16 500,0	24.85%
1998	5 800,0	11 400,0	18 200,0	22 700,0	25.55%
1999	7 200,0	13 600,0	22 600,0	28 300, 0	25.44%
2000	12 799, 0	20 762, 0	31 554, 0	32 252, 0	39.68%
2001	19 465, 0	29 796, 0	45 186, 0	45 755, 0	42.54%
2002	26 434, 0	40 281, 0	64 321, 0	64 870,0	40.75%
2003	33 119, 3	53 269, 8	94 603, 3	95 334, 1	34.74%
2004	42 344, 9	67 090, 3	125 483, 3	125 704, 9	33.69%
2005	60 231, 4	98 572, 6	193 145, 3	194 070, 5	31.04%
2006	74 983, 6	123 275, 6	259 413, 6	261 063, 4	28.72%
2007	111 118, 7	181 665, 2	391 272,9	396 156, 4	28.05%
2008	154 758, 5	225 127,2	512 526, 9	515 727, 1	30.01%
2009	157 029, 4	233 748, 4	484 771, 9	487 298, 23	32.22%
2010	182 989, 9	289 893, 6	596 840, 8	597 871, 6	30.61%
2011	192 664, 8	311 046, 6	681 800,9	685 514, 6	28.11%
2012	203 245, 0	323 225, 3	771 126, 3	773 198, 6	26.29%
2013	237 766, 6	383 820, 7	906 236, 5	908 994, 3	26.16%

Джерело: складено автором на основі [5]

На правовому рівні було ухвалено низку підзаконних актів щодо регулювання електронних платежів та безпеки клієнтських даних. Це забезпечило розвиток електронної комерції, інтернет-банкінгу та захист прав споживачів фінансових послуг. Інформаційна трансформація на цьому етапі набула системного характеру. Впроваджуються банківські інформаційні системи, стандарти обміну платіжними повідомленнями, автоматизовані процеси внутрішньої та зовнішньої звітності. Інформаційна інфраструктура стала ключовою умовою для масштабування безготівкових операцій [6].

Таким чином, цей період став фундаментальним для формування технологічної та операційної бази безготівкового грошового обігу. Цей етап

характеризується стрімким розвитком банківської системи, активним впровадженням електронних платіжних систем, розвитком інтернет-банкінгу. Поширення банківських карток та збільшення частки безготівкових розрахунків свідчать про поступовий перехід до сучасної фінансової архітектури.

Четвертий етап припадає на 2008-2013 роки, а саме це період наслідків світової фінансової кризи та посткризову адаптацію. Початок глобальної фінансової кризи у 2008 році позначився серйозними потрясіннями для української економіки. Обсяг готівки в обігу різко зріс: з 117 млрд грн у 2008 році до 193 млрд грн у 2013 році, а частка безготівкових операцій знизилась до 35%. Інфляція у 2009 році сягнула 12,3%, а курс гривні знецінився з 5 до 8 грн за долар США. Населення почало активно вилучати депозити, що спровокувало кризу ліквідності у банківському секторі [7].

НБУ був змушений запровадити низку валютних обмежень, включаючи обмеження на купівлю валюти, ліміти на перекази та тимчасове відкликання банківських ліцензій. Ці заходи дозволили тимчасово стабілізувати фінансову систему, однак вони не змогли повністю відновити довіру. Криза засвідчила вразливість грошового обігу до зовнішніх шоків і підкреслила необхідність посилення банківського нагляду та фінансової стійкості.

Світова фінансова криза негативно вплинула на економіку України. Посилилась девальвація гривні, зросла недовіра до банків, частково відновився готівковий обіг. Водночас НБУ впровадив низку стабілізаційних заходів, включаючи жорсткі монетарні обмеження, регуляцію валютного ринку та посилення контролю над грошовими потоками.

Структурно відбулося повернення до готівкових розрахунків через втрату довіри до банків. Було зафіксовано відтік депозитів, падіння кредитування та уповільнення безготівкових транзакцій. На рівні правового регулювання було запроваджено валютні обмеження, зміни до нормативів банківської діяльності, а також посилено правила контролю над валютними

операціями. Відповідні постанови НБУ, зокрема №49, стали основою для тимчасової стабілізації. Інформаційна трансформація зупинилась у розвитку: багато банків скорочували інвестиції в ІТ, а автоматизація грошових потоків сповільнилася. Водночас НБУ почав розвивати цифрові інструменти моніторингу та звітності, що стало основою для подальших реформ.

П'ятим етапом доцільно вважати початок 2014 року, зокрема період трансформації в умовах війни та цифровізації, який тривав до 2022 року. Після початку війни на Донбасі та анексії Криму Україна розпочала реформу фінансового сектора. Національний банк отримав незалежність, зосередився на інфляційному таргетуванні та стабілізації валютного ринку. У 2020 році частка безготівкових операцій досягла 68% усіх транзакцій за картками. Кількість активних платіжних карток перевищила 46 млн, а мобільний банкінг використовували понад 55% клієнтів банків [8].

У період 2014–2024 років в Україні спостерігалось стабільне зростання всіх монетарних агрегатів, зокрема агрегату М3, який зріс із 3,05 трлн грн у 2014 році до понад 5,2 трлн грн у 2023 році. Частка готівкового агрегату М0 в структурі М3 поступово зменшувалась — з 8,9% у 2014 році до 13,6% у 2023 році, попри абсолютне зростання обсягів готівки. Це свідчить про поступовий перехід економіки до більш безготівкової моделі обігу, підкріпленої розвитком цифрових платіжних технологій. Така динаміка також вказує на підвищення довіри до банківської системи та фінансової стабільності в умовах війни та реформ, що засвідчують дані наведені у таблиці 3.

Фінансові інновації дали змогу розвинути онлайн-сервіси та цифрові гаманці. У 2021 році обсяг інтернет-операцій перевищив 3,2 трлн грн, що демонструє переважання безготівкової моделі над традиційними каналами грошового обігу. Етап 2014–2022 років ознаменував собою перехід від банківської цифровізації до цифрового середовища як головного формату взаємодії між державою, бізнесом і населенням.

Таблиця 3. Динаміка монетарних агрегатів М0, М1, М2 та М3 в Україні у період з 2014 по 2024 роки

Рік	М0 (млрд грн)	М1 (млрд грн)	М2 (млрд грн)	М3 (млрд грн)	М0 в М3 (%)
2014	282 947,1	435 474, 7	955 474, 7	956 727,7	29.57%
2015	282 672, 8	472 217,1	993 811, 5	994 062, 8	28.44%
2016	314 392, 1	529 928, 0	1 102 390,9	1 102 700, 2	28.51%
2017	332 546, 0	601 631, 3	1 208 557, 4	1 208 859, 3	27.51%
2018	363 628, 8	671 284, 7	1 273 988, 7	1 277 635, 4	28.46%
2019	384 366, 2	770 043, 1	1 435 221, 3	1 438 310,9	26.72%
2020	516 084, 8	1 050 050, 9	1 847 363,5	1 850 007, 4	27.90%
2021	581 010,6	1 281 238, 0	2 069 606,0	2 071 358, 0	28.05%
2022	666 072, 8	1 571 359, 9	2 500 502, 1	2 501 621, 4	26.63%
2023	716 166, 6	1 863 182, 9	3 076 432, 7	3 077 185, 2	23.27%
2024	744 855, 3	1 938 948, 4	3 262 472, 4	3 263 013, 3	22,80%

Джерело складено автором на основі [7]

Після 2014 року Україна розпочала масштабну трансформацію фінансової системи. Було реформовано НБУ, підвищено прозорість, запроваджено відкриту банківську інфраструктуру, модернізовано систему електронних платежів. Зросла частка cashless-операцій, мобільного банкінгу та електронних грошей.

Шостий етап датований початком 2022 року та триває і наразі. Після початку повномасштабної війни держава запровадила тимчасові обмеження на готівковий та валютний ринок. Пріоритетом стало збереження фінансової стабільності в умовах надзвичайного стану. Було розширено функціонал мобільного додатку 'Дія', зокрема програма «єПідтримка» стала одним з інструментів стимулювання безготівкових розрахунків. НБУ продовжив роботу над концепцією цифрової гривні (e-Grivnia). У 2023 році була оприлюднена стратегія запровадження національної цифрової валюти. У майбутньому e-

Гривня дозволяє реалізовувати автоматизовані платежі, державну допомогу в режимі реального часу та контроль за грошовими потоками [8].

Крім того, зросла використання мобільними телефонами для розрахунків, зокрема лише у 2023 році в країні налічувалося близько 50,3 млн активних мобільних підключень — це еквівалентно приблизно 100 % населення країни. Упродовж цього періоду стрімко зросла популярність мобільних банків: Monobank до початку 2025 року обслуговував майже 10 млн активних користувачів, а Приват24 мав понад 12 млн користувачів мобільного додатку. Крім того, за даними Mastercard, 62 % українців у 2024 році здійснювали NFC-платежі через смартфони, що на 11 процентних пунктів більше, ніж роком раніше. Нарешті, Нацбанк звітував, що у 2024 році 94,6 % всіх транзакцій платіжними картками проводилися безготівково, значна частина з яких відбувалася через мобільні канали типу Apple Pay, Google Pay, або мобільні додатки банків. У 2024 році 94,6 % всіх операцій платіжними картками були безготівковими [9].

Структурно країна майже повністю перейшла до безготівкових розрахунків. Усі державні програми, зокрема «eПідтримка», реалізуються через цифрові платформи, що інтегруються з банківськими системами та додатком «Дія».

У сфері права відбувається підготовка до повноцінного запуску цифрової валюти. Фінансове законодавство адаптується до умов воєнного часу, водночас зберігаючи вектор на інтеграцію з європейськими стандартами. Інформаційна трансформація набула безпрецедентного масштабу. Реалізація цифрової гривні, розвиток блокчейн-рішень, повна автоматизація державних фінансових сервісів та платіжної інфраструктури — усе це свідчить про нову цифрову епоху грошового обігу в Україні.

Правове поле також зазнало глибокої трансформації. С початком війни у 2022 почалась гармонізація українського законодавства з директивами ЄС (PSD2) (на основі ухваленого у 2021 році закону про платіжні послуги). Вперше були встановлені правила роботи з електронними грошима,

відкритими API та фінтех-компаніями. Інформаційна трансформація стала ядром цього періоду. Розвиток інтернет-банкінгу, систем миттєвих платежів, інтеграція мобільних додатків з держсервісами значно підвищили прозорість та ефективність обігу. Цифровізація дозволила НБУ моніторити макропоказники в реальному часі. ивні (e-Hryvnia), яка в майбутньому може змінити формат грошового обігу [10].

Висновки. Трансформація грошового обігу в Україні є складним, поетапним процесом, що відображає загальні тенденції розвитку економіки, інституційної спроможності держави та технологічного прогресу. З моменту здобуття незалежності грошовий обіг пройшов шлях від гіперінфляційної нестабільності до високотехнологічної цифрової моделі. В умовах воєнного стану держава зберігає фінансову стабільність та забезпечує розвиток інноваційних підходів до обігу грошей. У майбутньому особливу роль відіграватиме впровадження цифрової валюти центрального банку, що дозволить Україні зробити новий якісний крок у розвитку фінансової системи. Аналіз трансформації грошового обігу України протягом останніх трьох десятиліть показав глибокі й багатоаспектні зміни, що охопили інституційну, структурну, правову та інформаційну площини. Від становлення власної грошової системи в 1990-х роках до впровадження цифрової гривні в умовах повномасштабної війни, кожен етап демонструє зростання спроможності держави реагувати на виклики часу, зміцнювати фінансову інфраструктуру та впроваджувати інновації. Ключовим рушієм змін стали реформи у сфері банківської системи, модернізація платіжної інфраструктури та перехід до цифрових форм обігу. Поступове зниження частки готівки, впровадження мобільного банкінгу, законодавче забезпечення цифрових платежів та підтримка фінтех-ініціатив стали важливими маркерами системної трансформації. Роль Національного банку України у цьому процесі була визначальною, як у формуванні політики, так і в реалізації практичних рішень. Сьогодні грошовий обіг України характеризується високим рівнем диджиталізації, що сприяє прозорості,

зручності та стійкості фінансової системи. Попри виклики, пов'язані з війною, країна продовжує реалізовувати амбітні цілі у сфері цифрових фінансів, зокрема запуск пілоту CBDC. Це свідчить про здатність фінансової системи не лише адаптуватися, а й формувати передумови для сталого розвитку в майбутньому.

Література

1. Bordo M. D., Levin A. T. Central Bank Digital Currency and the Future of Monetary Policy // NBER Working Paper. 2017. С. 1-40.
2. Auer R. A., Cornelli G., Frost J. Rise of the Central Bank Digital Currencies: Drivers, Approaches and Technologies // BIS Working Papers. 2020. С. 1-44.
3. Wenker K. Retail Central Bank Digital Currencies (CBDC), Disintermediation and Financial Privacy: The Case of the Bahamian Sand Dollar // FinTech. 2022. Т. 1, №4. С. 345-361.
4. Koziuk V., Ivashuk Y. CBDC, Trust in the Central Bank and the Privacy Paradox // Economics. 2024. №2. С. 219-242.
5. Buckley R. P., Arner D. W., Zetsche D. A., Didenko A. N., van Romburg L. Sovereign Digital Currencies: Reshaping the Design of Money and Payment Systems // Journal of Payments Strategy & Systems. 2021. №1. С. 7-22.
6. Zetsche D. A., Buckley R. P., Arner D. W. Regulating Libra // Oxford Journal of Legal Studies. 2021. Т. 41, №1. С. 80-113.
7. Ozili P. K. CBDC, Fintech and Cryptocurrency for Financial Inclusion and Financial Stability // MPRA Paper. 2023. С. 1-15.
8. Баранов О. І. Грошово-кредитна політика в Україні: теорія і практика. Наукова думка, 2015. С. 352.
9. Міщенко В. І., Беляєва Л. О. Розвиток фінансової системи України в умовах цифрової трансформації. К.: НБУ, 2021. 147 с.
10. Юрій С. І., Пасічник Ю. В. Гроші та кредит: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2020. 384 с.

References

1. Bordo, M.D. and Levin, A.T. (2017), “Central Bank Digital Currency and the Future of Monetary Policy”, NBER Working Paper, pp. 1-40.
2. Auer, R.A. Cornelli, G. and Frost, J. (2020), “Rise of the Central Bank Digital Currencies: Drivers, Approaches and Technologies”, BIS Working Papers, pp. 1-44.
3. Wenker, K. (2022), “Retail Central Bank Digital Currencies (CBDC), Disintermediation and Financial Privacy: The Case of the Bahamian Sand Dollar”, FinTech, vol. 1, no. 4, pp. 345-361.
4. Koziuk, V. and Ivashuk, Y. (2024), “CBDC, Trust in the Central Bank and the Privacy Paradox”, Economics, vol. 2, pp. 219-242.
5. Buckley, R.P. Arner, D.W. Zetsche, D.A. Didenko, A.N. and van Romburg, L. (2021), “Sovereign Digital Currencies: Reshaping the Design of Money and Payment Systems”, Journal of Payments Strategy & Systems, vol. 1, pp. 7-22.
6. Zetsche, D.A. Buckley, R.P. and Arner, D.W. (2021), “Regulating Libra”, Oxford Journal of Legal Studies, vol. 41, no. 1, pp. 80-113.
7. Ozili, P.K. (2023), “CBDC, Fintech and Cryptocurrency for Financial Inclusion and Financial Stability”, MPRA Paper, pp. 1-15.
8. Baranov, O.I. (2015), Hroshovo-kredytna polityka v Ukraini: teoriia i praktyka [Monetary Policy in Ukraine: Theory and Practice], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
9. Mischenko, V.I. and Bieliaieva, L.O. (2021), Rozvytok finansovoi systemy Ukrainy v umovakh tsyfrovoy transformatsii [Development of the Financial System of Ukraine in the Context of Digital Transformation], NBU, Kyiv, Ukraine.
10. Yuriy, S.I. and Pasichnyk, Yu.V. (2020), Hroshi ta kredyt [Money and Credit], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 29.09.2025 р.